

PER QUÈ SÒCRATES DEU UN GALL A ASCLEPI ?

Molt sovint la tradició occidental ha tingut curiositat per les últimes paraules pronunciades per filòsofs, escriptors, etc, talment com si al final de la vida s'esperés trobar condensada en una frase la síntesi de la vida i l'obra de l'autor. Però en el cas socràtic, les 'ultima verba' resulten perfectament desconcertants. Segons ens diu el FEDÓ platònic, les últimes paraules de Sòcrates van ser exactament aquestes: 'Critó, devem un gall a Asclepi, no t'oblidis de pagar el deute'. Vet aquí unes paraules que, de bon principi, sorprenen, perquè estan més a prop del ridícul que del sublim que sembla que tenim dret a esperar en el cas de Sòcrates. No se sap si inclouen un significat místic, si fan referència a un deliri o si, filosòficament, inclouen algun missatge significatiu sobre la pròpia vida i obra. En tot cas, Asclepi és el déu de la medicina i és racional suposar que hi ha alguna clau de 'curació' o de 'salvació' implícita en la frase.

En resum, el gall degut a Asclepi s'ha entès de 7 maneres diverses. Comencem per l'explicació més biogràfica o anecdòtica.

1.- Al FEDÓ se'ns diu que Plató no es troba present en la mort de Sòcrates perquè estava malalt. Podria ser que Plató s'hagués recuperat i, per tant, caldria fer una ofrena al déu dels metges. Però això sembla massa anecdòtic per moure el filòsof a dir les seves darreres paraules.

Dues explicacions més són possible, si considerem que

2.- La vida és una malaltia de la qual ens curem en morir.

3.- La vida és una temptació.

L'explicació (2) resulta poc socràtica. Al FEDÓ, és Cebes qui expressa una tesis similar quan diu que l'entrada de l'ànima al cos és 'com una malaltia', però Sòcrates la refuta, dient que l'ànima no pot contraure cap malaltia perquè és perfecta.

Tampoc (3) té gaire més sentit. La temptació seria de caire intel·lectual (potser la temptació de fugir i no donar la cara davant la mort). Però no sembla que Sòcrates necessiti d'un déu per fugir d'aquesta temptació; realment mai se li havia passat pel cap fugir.

Dues explicacions més són de caire polític:

4.- D'una banda sembla que posant com a últimes paraules la invocació a un déu la tesi de l'ateisme socràtic quedaria més refutada. Sòcrates resultaria prou pietós per morir invocant la divinitat. Però sembla una refutació una mica forçada, massa òbvia, massa recargolada i vindria a resultar com una dimissió de les seves conviccions.

En tot cas, el déu que invoca Sòcrates resulta una mica especial.

5.- Asclepi, divinitat dels metges, no és cap dels dotze deus olímpics, sinó una incorporació recent i d'origen foraster.

D'aquesta manera es posaria de manifest, quasi irònicament, que Sòcrates està a favor d'introduir nous déus a la ciutat.

També hi ha dues explicacions de caire psicològic:

6.- La cicuta hauria provocat que, finalment, fins i tot l'home més savi d'Atenes hagués de morir delirant. De tal manera que no hi hauria res a entendre: la frase no vol dir res d'especial, i Plató hauria consignat aquestes paraules per donar realisme al relat, sense ni tan sols entendre-les.

7.- Finalment, convindria recordar que Asclepi és també, en tant que metge, la divinitat dels parts. I això ens situaria, estranyament, en el sentit profund de la seva doctrina. Amb la seva mort, que es 'pròpia mort' perquè ell l'ha triada, es recupera el sentit de la maièutica socràtica. És ell qui ha partit la seva pròpia mort (qui ha decidit com i per què morir) i això per això demana als seus amics que facin una ofrena d'agraïment al déu metge. 'Oferir un gall a Asclepi' vindria a ser, doncs, com afirmar que la pròpia vida ha tingut el senti que ell mateix volia donar-li.